

РЕЦЕНЗИЯ

Относно: представения дисертационен труд на докторант Кръстина Георгиева Тодорова на тема: „**ПРОФЕСИОНАЛНО ОРИЕНТИРАНЕ И КОНСУЛТИРАНЕ НА ЮНОШИ С АСОЦИАЛНО ПОВЕДЕНИЕ**” с научен ръководител доц. д-р Моника Богданова, за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в област на висшето образование: 1. Педагогически науки; професионално направление 1.2. Педагогика; научна специалност: Теория на възпитанието и дидактика (Професионално ориентиране и кариерно консултиране).

От проф. д-р Георги Добрев Петров, научна област „Педагогически науки”, професионално направление «Педагогика», научна специалност: Теория на възпитанието и дидактика (Превантивна педагогика)

e-mail petrov.g@abv.bg тел. 0878 929 434

Предложеният за разглеждане дисертационен труд третира един от актуалните съвременни социално-педагогически проблеми, като необходимостта от социално-педагогическото подпомагане на една част от подрастващите деца на България – тези, които са проявили девиантност в поведението и са влезли в конфликт със закона, а именно – професионалното ориентиране и консултиране на юноши с асоциално поведение, с цел тяхната ресоциализация и реинтеграция в социалната действителност.

Актуалността произтича и от факта, че в продължаващия многогодишен политически, икономически и социален преход, не само възрастните безработни, но и учащите се юноши, особено юношите, които са излезли извън сферата на образованието се явяват честа жертва на невъзможността на държавата да осигури тяхната пълноценна трудова заетост, чрез която да намерят своето място в социума.

Не на последно място следва да се посочи и това, че наличието на противоправност в поведението на юношите се явява допълнителна преграда пред възможността им да се впишат пълноценно в социума, не само поради наблюдаваното етиктиране и обществено отрицание и дистанциране на тази

социална група подрастващи от останалите, но и поради наличието на известен професионален нихилизъм в дейността на специализираните институции с тази възрастова група правонарушители.

Представеният от докторанта Кръстина Тодорова дисертационен труд отговаря на методическите изисквания за разработки от подобен тип. Дисертацията е в обем от 261 стр., от които дисертационно изследване е в обем от 240 стр. и 21 стр. библиография и приложения. Дисертационното изследване включва увод, три глави, заключение, приносни моменти, библиография, включваща 158 източници, от които 97 на кирилица, 61 на латиница(някои от които са интернет източници) и 6 приложения(Бланка за интервю във фокус-група; Бланка за полу-структурирано интервю с представители на МКБППМН; Анкетна карта за секретари и обществани възпитатели от МКБППМН; Стойности Хи-квадрат; Карта за експертна оценката и Списък на публикациите по темата на дисертацията. В отделно книжно тяло е приложен автореферат в обем от 70 стр. Към него е приложена Декларация за оригиналност и достоверност (по чл. 27, ал.2 от ПП ЗРАСРБ).

За онагледяване на резултатите от теоретичното и емпиричното изследване са изготвени 5 графики, 5 схеми и 27 таблици.

В увода на дисертационния труд се разкрива актуалността на изследваната проблематика и научните инструменти, необходими за неговото осъществяване. Посочени са основните проблемни полета на изследването и на тяхната основа са определени обекта и предмета на научното изследване. Определена е целта на изследването и научно-изследователските задачи, спомагащи за нейното реализиране. Коректно е определен обектът и предметът на изследването. Хипотезата в достатъчна степен показва какви са теоретичните и емпиричните очакванията на автора, които биха се реализирали с приложените изследователски инструменти.

В **Първа глава** на дисертационния труд „Юношата с асоциално поведение – пред конфликта със закона и въпроса за професията“ се прави философско-исторически, социологически, социално-правен и психологически теоретичен анализ на въпросите, отнасящи се до същността и особеностите на юношеството като своеобразна „врата на прехода“ към пълнолетието. Разгледани са различни, представляващи определен интерес теории и интерпретации на отделни периоди от развитието на детето от ранно детство до юношеството. Направена е задълбочена характеристика на същността на асоциалното поведение сред юношите в конфликт със Закона, вписано в съвременните научни дискусии относно този феномен.

Втора глава на дисертационния труд – „Теоретични аспекти на професионално ориентиране и консултиране на юноши в конфликт със Закона“ проследява в теоретико-практически план същността, тенденциите в развитието и процесът на професионално ориентиране и консултиране на юношите в конфликт със закона. Указани са институциите и отделните субекти на тази дейност, както и субектите на нейната реализация. Посочени са някои европейски практики за професионално ориентиране и консултиране на юноши в конфликт със Закона (Люксембург, Холандия, Португалия, Италия, Финландия, Дания, Австрия, Германия, Швейцария, Полша и Румъния. Представен е концептуален адаптивно-динамичен модел за професионално ориентиране и консултиране на юноши в конфликт със Закона.

В **Трета глава** на дисертационния труд – „Емпирично изследване на професионалното ориентиране и консултиране на юноши в конфликт със закона“ в логическа последователност е указан дизайнът на изследването, представянето и анализът на резултатите от емпиричното изследване, проведено на три етапа – подготвителен, пилотно проучване на актуалното състояние на професионалното ориентиране и консултиране с юноши в конфликт със Закона и Заключителен етап, като в двата оперативни етапа – 2 и 3-ти включват методиката на изследване, анализът на резултатите от изследването и изводна част. Третият етап включва и Експертна оценка на Модел за работа с юноши в конфликт със Закона, отнасящ се до професионалното ориентиране и консултиране на юноши в конфликт със Закона.

За целта:

- в Подготвителния етап са сформирани фокус-групи (общо 60 ученици) в две столични училища, включващи средно по 10 ученици от 5, 6 и 7 клас, които са били обект на въздействие на УКБППМН за различни асоциални прояви;

Интерес представлява реализирането на Ателие за професионално ориентиране и консултиране с ученици от 5 и 8 клас на две столични училища, като групите са сформирани по предложение на Педагогическия съветник и Директора на едно от училищата.

- в етапа на Пилотното проучване на актуалното състояние на професионалното ориентиране и консултиране с юноши в конфликт със Закона са изследвани чрез интервю 13 секретари на МКБППМН.

- през заключителния етап на емпиричното изследване чрез анкетно проучване за изследвани 78 МКБППМН (под линия са посочени 75), респективно 78 секретари на МК и 334 обществени възпитатели(общо 421) чрез частично стандартизирана анкета, чиито въпроси се отнасят до три проблемни полета: образът на юношата в конфликт със Закона; понятийния апарат, професионалното ориентиране и консултиране и професионализмът на консултиращите.

В резултат на анализа на теоретичното и емпиричното изследване докторантът е формулирал в заключителната част на дисертационния труд някои основни изводи и препоръки, отнасящи се до същността на, и оптимизиранено на доброволческата дейност сред деца с девиантно поведение.

Представеният за обсъждане докторският труд дава възможност да се открият и изведат следните негови **достойнства**, които са съответно и достойнства и на самият автор:

1. Направен е задълбочен теоретичен анализ на изследваната проблематика, основаващ се на значителен брой литературни източници.

2. Използвана е подходяща методика и значим обем изследвани лица, което гарантира репрезентативността на научното изследване.

3. Впечатляващи се постигнатите резултати от емпиричното изследване още на ниво подготвителен етап – част от изследваните ученици са повишили своя успех, а някои са не „спасили“ от отпадане от училище.

4. Ценно постижение на докторанта е осъщественото изследване на конкретни деца с асоциално поведение, което в сферата на изследване на превантивната дейност е трудно осъществимо поради необходимостта от запазване анонимността на индивидуалните извършители на противообществени прояви и поради съществуващият риск от допълнителни девиации сред подобни участниците в различни по своя характер групови дейности.

5. Чрез емпиричното изследване секретарите на МКБППМН споделят необходимостта от по-добра комуникация не само вътре, в системата на МК, а и с представители на други институции, работещи по същите или по сходни проблеми с деца и юноши, въпреки наличието на централизирана институция – ЦКБППМН, която би следвало да организира тази дейност, което представлява ценна информация, която следва да бъде предоставена за сведение и вземане на отношение от съответния ръководен орган.

6. Предмет на адмирации е доказването чрез емпиричното изследване на целесъобразността и изпълнимостта на възпитателната мярка „Възлагане извършването на обществено-полезен труд“, въпреки посочените затруднения в прилагането ѝ, за разлика от други изследователски трудове, в които се твърди, че тя е неизпълнима за деца под 15 години.

7. Показателен, от гледна точка на доказване на хипотезата е резултатът от отговорите на въпрос № 13 „Според Вас, необходимо ли е професионалното ориентиране и консултиране да се въведе като част от работата на обществения възпитател?“, според който 76% от респондентите (29,2% – „Да“ и 46,8% - „По скоро Да“) утвърждават тази необходимост.

8. Формулираните препоръки в края на емпиричното изследване напълно съответстват на резултатите от емпиричното изследване.

9. По темата на дисертационния труд са публикувани две студии и 7 статии, едната от които в съавторство. Изготвено е и едно помагало в съавторство.

Към автора на дисертационното изследване могат да се отправят някои **бележки, препоръки и въпроси** които ще способстват за усъвършенстване на труда, а именно:

1. В предмета на научното изследване, като продължение на разглеждането на „предпоставките и потенциала на системата за работа с юноши с асоциално поведение за реализиране на ПОК“ би следвало да се добави и „реализацията“, още повече, че е апробиран Модел за работа с юноши с асоциално поведение.

2. Краткият показалец на съдържанието на основните части на изследователския труд биха улеснили в някаква степен рецензиращите, но по-добре е това да остане приоритет на техния прочит и творческа

интерпретация на докторантския труд. Може да се приеме, че това е своеобразно „обръщение” на докторанта към интересуващите се от тази проблематика, които биха се запознали с този труд.

3. Въпрос: Какви стъпки би предприел докторанта за допълнително апробиране в практиката на резултатите от емпиричното изследване, или към включването им в превантивно-педагогическата практика?

В заключение:

Представеният автореферат отразява съдържанието на труда. Посочените публикации са по темата на дисертационния труд. Едната е в съавторство. Приносните моменти са значими и доказват личната ангажираност на автора към изследваната проблематика. Критичните бележки не са от съществено значение и не омаловажават достойнствата на изследователския труд.

Дисертационния труд на докторант Кръстина Тодорова „Професионално ориентиране на юноши с асоциално поведение” отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, което ми дава основание да изразя своята убеденост относно необходимостта да предложи на уважаемите членове на Научното жури трудът, да бъде одобрен и да бъде присъдена на докторант Кръстина Георгиева Тодорова образователната и научна степен „доктор“ в областта на висшето образование: 1. Педагогически науки; професионално направление 1.2. Педагогика; научна специалност: Теория на възпитанието и дидактика (Професионално ориентиране и кариерно консултиране).

04. 01.2017г.

Изготвил рецензията: .....

С о ф и я

/проф. д-р. Георги Д. Петров/